

Formy w dramacie. Strategie i techniki w dramacie.

dwie podstawowe formy dramy

- **drama spontaniczna**

jest stosowana w naturalnie wytworzonej i zaimprovizowanej sytuacji konfliktowej lub problemowej

- **drama kierowana (planowana)**

sytuacja konfliktowa jest wcześniej opisana i omówiona, a każda rola jest odgrywana według przygotowanego scenariusza czy planu

formy pracy:

- formy siedzenia w kręgu, a nie w ławkach jak w szkole, która umożliwia pełniejszy udział każdej osoby, by coś od siebie dodała, powiedziała,
- różnych form pracy: indywidualnej, w diadach, w triadach i w większych grupach.

Strategie w dramie

Strategia to sposób dochodzenia do celu, w którym możemy wyróżnić określone sekwencje zachowań podejmowanych według ustalonych zasad i planu np.:

strategia – konwencja roli

strategia – poziomy świadomości

Strategia - konwencja roli

Dotyczy sposobu rozpoczynania przez uczestników improwizacji w rolach. Konwencje według Eileen Pennington:

- **rola w konwencji realistycznej** – dawanie i przyjmowanie wypowiedzi
- **rola w konwencji realistycznej z dodaną konwencją filmu i techniką stop klatki**
- **rola jako portret**, który słyszał, co się wokół mówiło, który może być ożywiony występować jako świadek zdarzeń, może pomóc w dokonaniu selekcji wysłuchanych wypowiedzi

(Machulska H., Pruszkowska A., Tatarowicz J., 1997, s. 212)

Strategia – poziomy świadomości w technice „stop klatka”

Polega na analizie zachowań uczestnika dramy dostrzeganiu związków między jego postawą a sposobem zachowania. Poziomy świadomości służą pogłębianiu wiedzy na temat właściwości postaw człowieka. Przyczyniają się do ich poznania refleksji nad sobą.

Poziomy świadomości:

- poziom – czynności: **Co robisz?**
- poziom – motywacji: **Dlaczego to robisz?**
- poziom – oczekiwań: **Co inwestujesz? Co chcesz osiągnąć przez wykonanie danej czynności?**
- poziom – modeli i wzorów: **Skąd wiesz, że takie zachowanie jest odpowiednie w danej sytuacji?**
- poziom – przekonań: **Jakie są twoje zasady?**

(Machulska H., Pruszkowska A., Tatarowicz J, 1997, s. 50-51,213; Dziedzic A., Pichalska J., Świdorska E., 1995, s. 20-21)

strategie dramy

- „zwalnianie kroku”
- „wykorzystanie rytuału”
- „klasyfikowanie wypowiedzi uczestników i podnoszenie ich sensu na wyższy poziom w poszukiwaniu uniwersalnych znaczeń”.

Podział technik dramy

- techniki uwzględniające różne formy ekspresji i wypowiedzi w rolach: rola i wszystkie techniki aktorsko – teatralne,
- techniki związane z plastyką i ekspresją ciała, ćwiczenia manualno – plastyczne,
- techniki w pisaniu
- techniki „przejściowe” pomiędzy różnymi formami ekspresji i wypowiedzi np. film
- techniki mieszane, gdy łączymy jedną technikę z drugą

Dziedzic A., Kozłowska W.E., Drama na lekcjach historii, WSiP, Warszawa, 1998, s. 31,

technika nauczyciela w roli (teacher in role)

- zaangażowanie nauczyciela - zaprezentowanie uczniom jak wchodzić w rolę.
- interwencję w akcję bez jej przerywania
- Interakcja: nauczyciel – uczeń
- Nauczyciel wchodząc w daną rolę komunikuje kim będzie
- Możliwość kilkakrotnego zmieniania ról w ciągu jednej odgrywanej scenki.
- Ważne: wyraźne zaznaczenie kiedy nauczyciel/uczeń gra a kiedy nie
(Pankowska K., 1990, s. 40).

technika nauczyciela w roli (teacher in role)

Nauczyciel musi wcześniej określić:

- Czy rola przez niego wybrana i odgrywana będzie miała za zadanie przedstawić fabułę czy dany problem?
- Jak postać w roli przedstawi dany materiał czy problem?
- Jaka może być reakcja uczniów (zachowania, zadawane pytania).
- Jaki będzie stosunek uczniów do przedstawianej postaci: czy będzie to postać atrakcyjna, wyzwalająca empatię czy wręcz odwrotnie oraz czy zadziała mechanizm identyfikacji
- Jak dana rola będzie odpowiadać realizacji celów dydaktyczno - wychowawczych (Pankowska K., 1990, s. 40).

Technika „wchodzenie w rolę”

Wchodzenie ucznia w rolę polega na zachowywaniu się w jego naturalny indywidualny sposób, na wykorzystywaniu jego sposobu myślenia i bycia. Nie chodzi tu o tzw. granie postaci lecz raczej o doświadczanie siebie w danym sposobie bycia. Uczeń słyszy wtedy od nauczyciela, że ma np. **„wejść w rolę”, „przyjąć rolę”, „pracować w roli”, „działać w roli”, „rozwiązywać problem w roli”**. Uczeń ma za zadanie wyobrazić siebie samego w jakiejś roli i spróbować tego doświadczyc.

Technika zwana granie roli (role-play)

polega na wczuwaniu się w jakąś postać bez jej odtwarzania w sensie aktorskim. Granie roli polega na stosowaniu się do określonych, podanych np. przez nauczyciela instrukcji odnośnie cech odgrywanej postaci, jej systemu wartości itd. Występuje najczęściej w scenkach improwizowanych.

Technika zwana graniem roli (role-play)

trzy poziomy znaczeniowe odgrywanych ról i sytuacji:

- **poziom uniwersalny**, ukazujący pewne ogólne sytuacje (np. sytuacja osoby zestresowanej) - formułowane są tu ogólne zasady zachowania się ludzi w podobnych sytuacjach, tworzy się uogólnienia i uniwersalne znaczenia;
- **poziom odgrywanej roli** (poziom kontekstu) - wynikający z konkretnej roli (np. odgrywanie roli chłopca w stresie) – rozważa się tu różne, możliwe sposoby zachowania różnych osób w tej samej sytuacji;
- **poziom osobisty** – polegający na odwołaniu się do osobistych doświadczeń i odczuć na dany temat (ja w sytuacji stresu) – następuje tu konfrontacja pomiędzy teorią, czyli tym, co się myśli, a praktyką – tym, co się rzeczywiście robi w aspekcie intrapsychoicznym oraz interpersonalnym związanym z daną sytuacją fikcyjną.

Technika rozmowy w roli lub technika wywiadu w roli

umożliwia zrozumienie przeżyć,
przekonań i zachowań danej osoby.
Wywiad może być przeprowadzany
po cichu, intymny, dwuosobowy i
oficjalny, prowadzony przez całą
grupę. Obie te techniki angażują
emocjonalnie, rozwijają myślenie i
wyobraźnię, sposób wystawiania się.

Dziedzic A., Pichalska J., Świdorska E., Drama na lekcjach języka
polskiego, WSiP, Warszawa, 1995, s. 15,

Gorące miejsce (hot seating)

to technika o charakterze pytającym w celu zebrania informacji. Możemy powiedzieć, że jest to specyficzna forma wywiadu po cichu, dyskretnie, dwuosobowo lub oficjalnie przeprowadzony wywiad przez całą grupę. Polega na tym, że ochotnik siada w tzw. gorącym miejscu bez wychodzenia z roli, którą przed chwilą odgrywał i odpowiada na zadawane pytania dotyczące odgrywanej roli, oczywiście ma świadomość fikcji.

techniki ekspresji ciała wywodzące się z rzeźby i malarstwa

- klatka stop,
- martwy obraz,
- obraz zatrzymany,
- obraz panoramiczny,
- żywy obraz
- Poza
- Rzeźba
- Pomnik
- fotografia

Klatka stop (freeze frame)

- to zatrzymanie akcji w znaczącym momencie w celu przeanalizowania wydarzenia z bliska, sprecyzowania dotychczasowego kierunku podążania. Technika ta jest wykorzystywana najczęściej w typie B, C i D dramy, w scenkach i ćwiczeniach pantomimicznych. Jest związana ze strategią retrospekcji (wspomnienia) i antycypacji (wybieganie w przyszłość) np. sytuacja teraz, sytuacja chwilę wcześniej i ta sama sytuacja chwilę później. Technika ta prowadzi do tworzenia technik i form filmowych w dramacie np. scenariusza filmowego, filmu, planu filmowego i ujęć, ścieżki dźwiękowej.

Martwy obraz (still image)

Jest to technika usymbolizowania znaczącego momentu akcji w celu odkrycia postaw, stanowisk, emocji, relacji między odgrywającymi w szczególnej sytuacji czy momencie.

Obraz panoramiczny

realizowany strategią dostawiania, polega na przedstawianiu poszczególnych postaci według ważności ich ról. Na pierwszym planie znajdują się postacie najważniejsze, a tło danego obrazu stanowią postacie najmniej ważne.

Rundka myślowa (thought tracking)

typowa dla psychoterapii, pozwala na uświadomienie sobie osobistych myśli, uczuć dotyczących odgrywanych fikcyjnych scenek. Odmianą tej techniki jest spotkanie (meeting) określające konwencję dającą całej grupie specyficzne zogniskowanie poprzez dyskusję, negocjacje na temat wydarzeń związanych z odgrywanymi rolami, sprawą, problemem poświęconym danej sesji dramy. Podobną funkcję pełni forum teatralne, w którym następuje wyszczególnienie na scenę, aktorów i widownię

tworzenie roli na ścianie

(role on the wall)

celem tej techniki jest zbieranie informacji i postaw na temat osoby czy figury do odegrania. W celu naszkicowania charakteru, który będzie punktem odwoławczym dla każdego, kto będzie grał tę rolę, cała grupa uczestniczy w rysowaniu całej osoby i zapisywaniu jej cech.

Robinson S., *Developing Drama for Nursery Children*, Birmingham 1995.

Robinson S., *Drama and Personal, Social and Moral Education*, Birmingham 1995.

Brand R., *Structures and Conventions in Drama*, Birmingham City Council, Education Department.

techniki pantomimiczne

- Uczestnicy w dramie używają technik pantomimicznych, improwizują zdarzenia lub sytuacje za pomocą dźwięku, ruchu, różnych przedmiotów przyrządów ułatwiających improwizację. Wchodzą w rozmaite role odgrywając fikcyjne sytuacje, scenki oparte na z góry narzuconym scenariuszu lub na zupełnej improwizacji. Pantomima jest przeważnie ćwiczeniem ruchowym opartym na ekspresji twarzy, gestu i ciała. Może to być np. krótkie, naśladownicze działanie w roli, w wyimaginowanej sytuacji z wyobrażonym przedmiotem.

improvizacja

- W improvizacji podstawą jest tekst tworzony na żywo, na gorąco, w trakcie odgrywanej sytuacji konfliktu czy sporu. Wyraźnie jest tu określony początek, sytuacja wyjściowa i dokładnie sprecyzowane role, a nie znany jest dalszy rozwój tej sytuacji i jej rozwiązanie. W zależności od poziomu przygotowania do danej improvizacji, będzie ona mniej lub bardziej odtwórcza, czy zaplanowana. Formą improvizacji jest inscenizacja improvizowana, która występuje wtedy gdy jest wyraźny podział na scenę i widownię, aktorów i publiczność. Jej elementy to: aktor, przestrzeń, ruch sceniczny, scenografia, kostium, rekwizyt, muzyka, światło. Oparta jest na scenariusz z monologami i dialogami postaci. Osoba w roli reżysera (najczęściej jest to nauczyciel) opracowuje koncepcję inscenizacyjną sztuki, a aktorzy analizują swoje postacie do odegrania, uczą się swoich tekstów, tworzą sytuacje i działania.

Inne techniki dramowe

- techniki manualno-plastyczne (rysunek, mapa, makieta, model, muzeum)
- techniki w pisaniu i czytaniu (tworzenie odtwarzanie listów, dzienników, pamiętników, książek)
- gry i zabawy mające wartość odprężającą i integrującą grupę.

Dziedzic A., Kozłowska W.E., Drama na lekcjach historii, WSiP, Warszawa, 1998, s. 37-58,

Pankowska K., Edukacja poprzez dramę, WSiP, Warszawa 1997, s. 47-56,

Bibliografia

- Brand R., 1995, *Structures and Conventions in Drama*, Birmingham City Council, Education Department.
- Dzedzic A., Kozłowska W.E., 1998, *Drama na lekcjach historii*, Warszawa, WSiP.
- Dzedzic A., Pichalska J., Świdowska E., 1995, *Drama na lekcjach języka polskiego*, Warszawa, WSiP.
- Machulska H., Pruszkowska A., Tatarowicz J., 1997, *Drama w szkole podstawowej*, Warszawa, WSiP.
- Michałowska D., 2008, *Drama w edukacji*, Poznań, Wyd. Naukowe IF UAM.
- Pankowska K., 1997, *Edukacja poprzez dramę*, Warszawa, WSiP.
- Robinson S., 1995, *Developing Drama for Nursery Children*, Birmingham, Birmingham City Council, Education Department.
- Robinson S., 1995, *Drama and Personal, Social and Moral Education*, Birmingham, Birmingham City Council, Education Department.
- Way B., 1995, *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, Warszawa, WSiP.